

слідчі версії, та вибрати потрібні напрямки і засоби подальшого досудового розслідування.

Однак, висновки, які виносяться комісією в ході розслідування, часом можуть не в повній мірі відображати об'єктивні обставини, які сталися на виробництві. Тому такі матеріали повинні бути критично оцінені, а їх висновки не можуть бути перепорою для ініціативи слідчого у виявленні інших обставин і причин події та винних у її скоєнні.

Основними формами взаємодії слідчих з комісією по розслідуванню нещасних випадків (аварій) на виробництві є:

- узгодження планів роботи;
- узгодження дій слідчого і членів комісії при огляді місця події, виявлення свідків і отримання від них інформації про подію, збирання необхідної технічної документації;
- взаємний обмін інформацією;
- отримання слідчим допомоги від залучених комісією фахівців з питань, що потребують спеціальних знань.

Ініціатива в налагодженні та організації такої взаємодії зазвичай належить слідчому.

Жеребко Олександр Іванович,

завідувач відділу нормативно-методичної діяльності та стандартизації лабораторії організації наукової, методичної діяльності, нормативного забезпечення та міжнародного співробітництва Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України, кандидат юридичних наук

СУТНІСТЬ Й ЗМІСТ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

На шляху становлення України як незалежної демократичної правової держави спостерігаються не тільки позитивні зрушення, а й чимало труднощів. Загальновідомо, що кризовий стан будь-якого суспільства, його економічна та соціальна нестабільність супроводжуються процесами стрімкого зростання національної та транснаціональної злочинності. Невизначеність економічної стратегії, коливання від ринкових до адміністративних методів регулювання підприємницької діяльності, недосконалість чинного законодавства, це далеко не повний перелік

чинників, які призвели до різкого зростання економічної злочинності, що, у свою чергу, тісно пов'язана з такими явищами, як тіньова економіка, корупція, організовані злочинні угруповання тощо. Причина становища, що склалося сьогодні, полягає не лише в складнощах, що мають місце в роботі правоохоронних органів, але й у недостатньому пізнанні природи й змісту судово-експертної діяльності. Саме цей фактор надає особливого значення розгляду проблем судово-експертної діяльності: її сутності, мети і завдань, принципів та особливостей організації її здійснення. Інтерес учених різних галузей наукових знань до цих питань визначається насамперед тим, що саме людська діяльність є засобом існування соціальної дійсності, специфічною формою життєдіяльності людини та її активного ставлення до навколишнього світу.

Закон України «Про судову експертизу» [1] закріпив загальні нормативні основи судово-експертної діяльності відносно до того, яким є вид судочинства під час якого застосовують експертні знання. Правовий інститут судової експертизи є комплексним міжгалузевим інститутом, який об'єднує в різних видах процесуальних галузей права низку подібних нормативних положень, які покликані регулювати суспільні відносини і які виникають з приводу підготовки, призначення і проведення експертизи, отримання висновку експерта та його використання в інтересах встановлення істини у справі. Законодавець розповсюджує дію низки положень цього Закону і на недержавну судово-експертну діяльність, оскільки до її суб'єктів віднесено у відповідності до ст. 7 не лише штатних працівників державних спеціалізованих установ, а також і експертів, які не є працівниками зазначених установ. Це надає Закону універсальний вигляд і забезпечує відносно цілісне й чітко визначене регулювання відносин, що відбуваються в процесі проведення судової експертизи.

Специфіка судово-експертної діяльності полягає в тому, що незалежно від виду судочинства – будь то кримінальне, цивільне, адміністративне, конституційне, така діяльність визначається єдністю за своєю методичною основою. Єдиними є загальні закономірності, що вивчаються в межах материнських наук, з яких вийшли і завдяки яким розвинулися відповідні види судової експертизи. Це в свою чергу слугує основою для створення об'єктивних і універсальних експертних методик. Об'єкти експертних досліджень, що мають єдину матеріальну природу, досліджуються експертами за єдиними методиками, незалежно від того, забезпечення потреб якого виду судочинства призначено експертизу. Окрім єдності методичних засад судово-експертної діяльності, існує подібність правових аспектів експертизи в кримінальному, цивільному, адміністративному процесі. Це має прояв у вимогах, що ставляться до експерта, як учасника судочинства, в загальному обсязі прав експерта та нормативному визначенні статусу окремих процесуальних видів експертиз, у вимогах, які висувають до структури й змісту висновку експерта, в можливості допиту експерта з метою

отримання від нього пояснень з приводу наданого висновку за результатами дослідження.

Сьогодні законодавство України все більше наближаються до міжнародних стандартів, що передбачає в межах змін, які відбуваються в реформуванні системи судочинства, удосконалення всіх сфер законодавства, в тому числі й законодавчих норм, якими врегульовано судово-експертну діяльність. Сучасне законодавство України в межах здійснюваної правової реформи направлене також на підвищення ролі й переоцінку значення інституту судових експертиз, без яких не може бути ефективно проведено розслідування справи й розкрито злочин.

В науковій, спеціальній літературі, в нормативних документах і на практиці діяльність експерта, експертних підрозділів, проведення судово-експертних досліджень фахівцем певної галузі позначають різними поняттями. Ведуть мову про «судово-експертну діяльність», «експертно-криміналістичну діяльність», «експертну діяльність», «діяльність експертно-криміналістичних установ чи підрозділів» тощо. Нерівнозначними є поняття «експертно-криміналістична діяльність», «діяльність експертно-криміналістичних підрозділів», та «діяльність із застосуванням експертно-криміналістичних засобів і методів». Термін «експертно-криміналістична діяльність» вказує на процесуальний характер сфери її застосування і підкреслює, що заснована така діяльність на використанні спеціальних знань, навичок та умінь. Суб'єктами такої діяльності можуть бути лише співробітники експертно-криміналістичних підрозділів чи відомчих служб.

Поняття «судово-експертна діяльність» ширше за поняття «діяльності експертно-криміналістичної», оскільки охоплює всю діяльність, пов'язану з проведенням судової експертизи, формуванням наукових основ нового роду і видів судових експертиз, організацією діяльності експертного підрозділу щодо проведення конкретних видів судових експертиз, підбором, підготовкою і навчанням кадрів для комплектування експертних підрозділів тощо. До судово-експертної діяльності відноситься не тільки та діяльність людини, що здійснюється безпосередньо в межах процесу, але й вся її інфраструктура, котра виходить за межі кримінального процесу і зумовлює можливість її реалізації. Доцільність відмежування судово-експертної діяльності не лише як поняття, а й як самостійної галузі діяльності, що стоїть за ним, зумовлена причинами практичного характеру.

Ф.М. Джавадов розкриває розуміння судово-експертної діяльності як окремого виду юридичної діяльності, що має особливості, властиві їй як специфічному різновиду діяльності людини. До особливостей цієї діяльності він відносить її правовий характер та окремий суб'єкт, яким може бути судовий експерт [2, с. 14-15].

На думку Г.О. Стрілець, судово-експертна діяльність – це врегульована законодавством діяльність судово-експертних установ, спрямована на проведення незалежних судових експертиз унаслідок об'єктивного, повного і всебічного дослідження з дотриманням сучасних досягнень науки і техніки,

організація роботи судово-експертних установ в цілому і їхніх структурних підрозділів, їх науково-методичне і інформаційне забезпечення, підбір і підготовка судово-експертних кадрів [3, с. 13].

Аверьянова Т.В., Белкін Р.С., Корухов Ю.Г. та Россинська О.Р. стверджують, що судово-експертна діяльність є системою дій і пов'язаних з ними правовідносин, що здійснюються в процесі судочинства уповноваженими органами і особами з призначення, організації і проведення судових експертиз [4, с. 440].

Інші вчені вважають, що не потрібно обмежувати судово-експертну діяльність – діяльністю, що відбувається лише в межах судово-експертних установ, хоча більшість експертиз проводиться саме в спеціалізованих експертних закладах. Як вказують В.Т. Маляренко, Ю.П. Алєнін, судовими експертами можна залучати як співробітників судово-експертних установ, так і обізнаних осіб, для яких проведення судової експертизи не обов'язкове [5, с. 479].

Ми вважаємо, що під судово-експертною діяльністю треба розуміти виконання конкретною особою покладених на неї законом функцій із забезпечення судочинства.

Список використаних джерел

1. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ. Дата оновлення: 17.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>. (дата звернення: 01.11.2019).
2. Джавадов Ф. М. Концептуальні основи розвитку судової експертизи в сучасних умовах : автореф. дис. ... докт. юрид. наук. : спец. 12.00.09. К., 2000. 30 с.
3. Стрілець Г. О. Генезис системи судово-експертних установ в Україні та напрямки їх діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. К., 2009. 10 с.
4. Криміналістика : учеб. для вузов / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская. 3-е изд., перераб и доп. М. : Норма, 2008. 992 с.
5. Уголовно-процессуальный кодекс Украины : науч.-практ. комментарий / под общ. ред. В. Т. Маляренко, Ю. П. Алєнина. Х. : Одиссей, 2005. 968 с.